

'56' az úszómedencében

Beszélgetés Gyarmati Dezső olimpiai bajnok vízilabdázóval

Gyarmati Dezső háromszoros olimpiai bajnok vízilabdázó, a Nemzet Sportolója, 1956-ban, Melbourne-ben olimpiát nyert. Elnökségi tagja volt az Magyar Olimpiai Csapat Forradalmi Bizottságának. A győzelem után hazatért, de nem sokkal később az országot elhagyására kényszerült. A forradalomban fegyverrel nem vett részt, de annak értékeit mindig magáénak érezte.

Nem könnyű a feladat, mert ötven évre visszaemlékezni nem könnyű, de merem remélni, hogy sikerülni fog. Az edzőtáborban, a Vörös Csillagban, a Sváb-hegyen (azelőtt a Golf Szálló volt) volt a vízilabdacsapat, az úszók és azt hiszem, a tornászok. Az olimpiai csapat másik része Tatán edzőtáborozott. Innen jártunk le edzésekre, a szigetre és október 23-a ott ért minket. Én abban a kiváltságos helyzetben voltam, hogy volt egy Volkswagen kocsim nyugatnémet rendszámmal, rátettem két olimpiai zászlót, és így teljesen nyugodtan tudtam közlekedni az utcákon.

A dátumokkal kicsit hadilábon állok, de úgy emlékszem, hogy október 23-án volt Szepesinek az ominózus negatív beszéde, melyben a „csőcselék” arra biztatta, hogy menjenek haza, és mindenki inkább a közelgő magyar–svéd meccsre hangolódjon.

Ezen a napon is lementünk tréningre, de az edzésről én már nem mentem vissza. Először az Oktogonnál találkoztam egy tüntető csoporttal, jöttek az Andrássy úton a Hősök teréről a Múzeum körút felé. Csatlakoztam hozzájuk. Mindez a déli órákban történt. Meg kell mondjam, 28 éves voltam, egy csodálatos őszi nap volt, minden csodálatosnak tűnt, ekkor még nem tudta senki, mi fog történni az esti órákban. Többször megvádoltak később, hogy házakról vörös csillagot szedtem le – nem egyedül, többed-

magammal – ez nem igaz, egyetlen esetben igaz: az Andrássy út és a Múzeum körút sarkán volt egy 2-3 emeletes szürke ház – most már egy modern üzletház van a helyén – aminek az oldalán volt egy vörös csillag, itt segédkeztem leszedni a csillagot.

A sűrűjébe, ahol lövöldöztek, én nem voltam. A Széna téren, a barikádok építésénél ott voltam, de fegyverrel sohasem harcoltam. Eljutottam a Corvin közbe is, itt ismertem meg futólag Gergelyt is, ekkor még nem ő volt a parancsnok.

Ebben a zűrzavaros állapotban, hogy kimegyünk az olimpiára, vagy nem megyünk ki, ott volt a legnagyobb probléma, hogy a Francia Légitársaság két gépe nem volt hajlandó Budapesten leszállni, mert azt mondták, hogy bizonytalan a helyzet. Mint ahogy bizonytalan is volt. Azt mondták, hogy Prágában hajlandóak leszállni, menjen a magyar olimpiai csapat oda. Na, de a csapat ugye két helyen volt: Tatán és a Golf Szállóban. Mi Kutasi Istvánnal, akkori rettegett kommunista sportvezetővel mentünk le Tatára, ahol már meg volt rendelve két Ikarus busz.

Tatáról az olimpiai csapat másik fele feljött Pestre, és a Margitszigeten volt a találkozó. Még akkor hozták ki a ruhákat, az útleveleket, szóval nagyon zűrés volt az egész, közben kaptuk az értesítést, hogy a francia gép leszállt Prágában. Busszal mentünk ki a

kelenföldi pályaudvarra, hogy onnan induljunk Csehszlovákiába. Sztrájkolt a vasút, nem tudtunk elindulni, kiszálltunk a vagonokból, úgyhogy végül is két farmotoros nagy Ikarus busszal indultunk el. Komáromnál mentünk át a határon, ott Hegyi Gyula bácsi, az akkori Sporthivatal elnöke Kutas Istvánt visszaküldte Magyarországra. Mi átmertünk a határon, a csehek Prága mellett Ninburgban szállásoltak el bennünket. Azért ebben a kis faluban, mert félték a csehek, hogy egyfajta láncreakciót indít el, ha találkoznak az ottaniak a magyarokkal, akiknek – akkor úgy nézett ki – sikerült lerázni a szovjet rabságot. Ezért hermetikusan el voltunk zárva. Hiszen amikor ez történt, Magyarországon már győzött a forradalom, csak elszórva voltak lövöldözések, Nagy Imre melléállt a forradalomnak, és úgy tűnt, hogy minden rendben van. Azt hiszem, két vagy három napot voltunk ott. Egyszer tudtunk bemenni edzésre Prágába.

Itt megalakult a Forradalmi Bizottsága az olimpiai csapatnak, aminek az elnökségi tagjai: Klics Ferenc atléta diszkoszvető, Iglói Náci bácsi a futók atlétikai edzőj, és jómagam. Ez abból állt, hogy mi vettük át az olimpiai csapat vezetését. Érdekes módon Hegyi Gyula és a korábbi sportvezetőgarnitúra visszahúzódtak. Az igazság az, hogy mi nem értettünk a sportvezetéshez, hát az egy külön szakma. Szóval egy kicsit el volt anyátlanodva a csapat, ami főleg Melbourne-ben jött ki igazán. Ezen a forradalmi ülésen voltak akik „megszagatták ruháikat”: megtevesztették őket – mondták, igazából mi nem kívántuk ezt, szóval nem volt semmiféle „tetemre hívás”.

Prágából két géppel szálltunk fel, útközben értesültünk arról, hogy a szovjet csapatok elindultak Magyarország ellen, meg hogy füstölő rom az egész város. Azt hiszem november 6-án érkeztünk meg, négynapos utazás után. Melbourne-ben nagy tömeg várt minket, én a fekete gyászszalagos Kossuth-címeres zászlóval szálltam le. Számomra a

legbecesebb kép, ami készült rólam – pedig készült egy pár fotó rólam – és aztán körbejárta a világot.

Megérkeztünk a táborba, és nem volt vezetése a csapatnak: mi már nem vezetünk, ők még nem vezettek. Szóval nem volt vezetése a csapatnak, mindenki csellengett, senki sem tudta, hogy mi lesz. Jöttek „csábító” emberek, hogy menjünk az USA-ba, maradjunk kint Ausztráliában. Fel volt kapva a magyar sport.

Nagyon keveset tudtunk a hozzátartozóinkról. Nagyon lassan jöttek a hírek, nem volt vezetés, sokan nem tudták, hogy mit csináljanak: hazajöjjenek, maradjanak kint és kezdjenek egy új életet. Hazajönni a bizonytalanra? Kint maradni a bizonytalanra? Szóval nagyon nehéz döntés előtt álltunk. És ebben a helyzetben kellett versenyeznünk.

Előállt a szövetségi kapitányunk, Rajki Béla. Letült a csapattal és azt mondta: fiúk, felnőtt emberek vagytok, mindenki el fogja dönteni hogyan tovább, de akár maradtok akár hazajöttök, ha olimpiát nyerünk, az hatékonyan fogja a jövőtöket segíteni bármit is választotok, tehát kérem, fogjunk össze, tegyünk meg mindent a győzelemért. Ne kóvályogjunk, ne tárgyaljunk. A csapat intelligens volt hozzá, jól állt hozzá a dologhoz, készültünk nagyon komolyan. Ilyen körülmények között kezdődtek el az olimpiai játékok, és a vízilabda-mérkőzések.

Érdekes módon, kivétel nélkül minden meccsünket (Olaszország, NSZK, Egyesült Államok, Szovjetunió ellen) 4:0-ra nyertük. Csak a döntőben a Jugoszlávok ellen lett 2:1 a javunkra. A csapat nagyon egységes volt, nagyon jól védekeztünk, kevés gólt kaptunk, azt hiszem az összgólarányunk 24:3 volt.

A híres Szovjetunió elleni „blood bath” az elődöntő volt. Ekkora már mindenkinek sikerült beszélni az otthoniakkal, és tudtuk, hogy mindenki életben van. A mérkőzést egy olyan 8-10 ezer embert befogadó uszodában, a Crystal Palace-ban játszottuk. Az uszoda

egyik felében meredek lelátó, a másik felében az öltözők és a kiúszó volt. Zsúfolóság tele volt, és legalább annyian rekedtek kint az uszoda előtt, felcsigázott érdeklődés vette körül a meccset. Mi úgy álltunk hozzá, hogy nem jöhetünk ki vesztesen a vízből. Noha a szovjet csapat tagjait jól ismertük, és nem volt különösebb bajunk velük, de a melegítőjükre ugyanaz a négy betű, CCCP volt ráírva, mint amik a szabadságharcot elnyomó tankokra.

A „BLOOD BATH” ÁLDOZATA

Két évvel ezelőtt itt voltak a hajdani szovjet játékosok és azt mondták, hogy én voltam a provokátor, hogy azért lett verekedés a meccsen, és akkor én azt mondtam: ha 1:0-ra vezetünk, akkor én védem azt az 1:0-át. Ha 2:0-ra még jobban, ha 3:0-ra még jobban! Nem provokálok verekedést, mert esetleg észreveszik, hogy én verekszem, és engem állítanak ki végleg, és akkor elveszítjük. De hát ez egy koholt dolog volt, és rám fogták. Nem is én voltam az alanya ennek. Zádor kapott egy pofont – hát kemény meccs volt, ez nem kisasszonyjáték. Az egyik orosz játékos nem bírta a gyűrődést, és hátra ütött, és felrepedt a Zádor szeme két helyen – tele van hajszálerekkel itt a szemkörnyéki bőr, és az nagyon vérzékeny, s hát mondta, a vízben mellette voltam, hogy megütötték. Mondom, hát látom, és akkor ki akart menni a kiúszónál; mondom, menj a tribün felé, ott mász ki. Addig, amíg átúszott a medencén – az 25 méter – addigra összefolyt a vér a vízzel. Kimászott, akkor már a testén is folyt le, hát úgy nézett ki, mint az áldozat a mérszárszékben. Semmi különösebb sérülése nem volt, vérzékeny volt. A tömeg akkor felrohant, és átugrálta a korlátot, a szovjetek menekültek ki, el is húzták a csíkot. 40 másodperccel vagy egy perccel a vége előtt történt, azóta sem lett

lefújva a mérkőzés, de 4:0-ra a javunkra írták, és hát én úgy érzem, hogy ez volt az *évszázad mérkőzése* a vízilabdában. Több okból kifolyólag érzem így, olyan politikai légkörben történt a mérkőzés, hát amiről mindenki tud, már a fiatalok is, az 56-os forradalom légkörében. Ott, ahol a magyar szabadságharcot elnyomta a szovjet uralom és ebben a légkörben tudtunk mi 4:0-ra győzni. A közönség, amelyik felháborodott a provokáción, az a nüanszokat

nem látta, nem ismerte azt, hogy ha az az ütés nem történik, akkor semmi különös nincs a mérkőzésben. Ezek azt látták, hogy a mérkőzés vége felé, mikor már veszített volt a meccs a szovjet csapatnak, akkor az egyik orosz játékos kiütötte a magyar játékos, és ettől aztán elszakadt a cérna, lerohantak az uszodába, hát nem ugrottak a vízbe, sokan nem tudtak úszni biztos. A többi játékos nem esett egymásnak, nem volt ilyen hangulata a mérkőzésnek. A lélektana egy mérkőzésnek olyan, ha meg van nyerve, nem ad az ember okot arra, hogy véletlenül a csapat elveszítse azt az eredményt. Tehát mi 4:0-ra vezetünk akkor, amikor az ütés történt, senki nem ment bele semmibe! Megnyertük a mérkőzést.

Ilyen körülmények között másnap játszottuk a döntőt, akkor nehezen, nagyon nehezen 2:1-re nyertünk, és *megnyertük az olimpiát*, ahol Kossuth-címeres zászló lobbogott a tiszteletünkre. Végig mindenhol mindenki Kossuth-címerest, azzal együtt, hogy már kikiabálták Kádárt, hoztak utólag ki, ki lett cserélve. Aznap este, mikor megnyertük a meccset, még csapat volt a csapat – hát 5-10 évet játszottunk együtt, mindennap találkoztunk, akkor még együtt voltunk –, aztán másnap már mindenki ment a maga útjára, amit tudott, intézett, tehát este amikor az

AZ OLIMPIAI GYŐZTES CSAPAT

olimpiát megnyertük, még együtt örültünk aztán másnapra szétszéledt a társaság.

A magyar olimpiai csapatból körülbelül 60-70-en nem tértek haza. Ki Amerikába, ki Ausztráliába, van aki Európán belül telepedett le. Szomorú élmény, ami mindig kísérteni fog. Mi, akik hazajöttünk, mi jöttünk előbb el, akik úgy döntöttek, nem jönnek, azok kijöttek a repülőterre, és ott búcsúztunk el és hát nem volt egy vigasztaló látvány. Sok sírás volt, megtört arcok, egy kis nemzetnek a tragédiája sűrűsödött oda – nem volt könnyű! És akkor eljöttünk. Az én fejemben is megfordult, hogy nem térek vissza Magyarországra – még a feleségem mondta is..., megfordult, de aztán kivertem a fejből.

Szóval hazajöttünk, Milánóban szállt le a gép, onnan pedig vonattal jöttünk haza. Fogadtak a vasútállomáson – a Nyugati pályaudvarra érkeztünk be –, hát én amilyen gyorsan lehetett, eltűntem. Marosán várta a csapatot. Voltak jelek, amik azt mutatták, hogy baj lesz velem! És akkor úgy éreztem, hogy disszidálni kell, családommal együtt. Útlevelünk megvolt, még régebről és itt hagyjuk Magyarországot.

Hogy mik voltak a jelek? A fotó, akkor azt tudták, hogy én működtem ott az utcákon – bár ott nem tudtak fényképet találni rólam –, de hát ismertek, tudták hogy vonultam, kiabáltam. Gondolom, aztán megtudták a csillaglevételt is, szóval – aztán úgy döntöttünk elmegyünk. A Peterdi Pali bácsinak szoltam – jóban voltunk már régen, együtt jártunk

középiskolába a háború előtt – ha lehet, a Képes Sportban hozzon le rólam egy képet, hogy jól játszottam az olimpián, csapatkapitány voltam – mert az jó tenne nekem, és lehozta a címlapra a fotómat, már nem a zászlóst, hanem egy másikat, és erre azonnali hatállyal kitétték őt az újságtól. Arra föl, hogy engem megjelentetett, és ennek okán is mentünk el. Mikor később Palival beszélünk, kiderült, közel egy évig szilencium alatt volt.

Kimentem az USA-ba, és ha már Pongráz Gergelyről szó volt, hogy egyszer találkoztam Vele futólag, akkor New Yorkban a Central Parkban Hungarian Freedom Fighters székházában, amit Gergely és Király Béla vezettek. Én ott lettem nagyon jóba Gergellyel, aztán három hónapig, amíg ott voltam jártam be rendszeren. Aztán legközelebb a 76-os olimpián találkoztam Pongráz Gergellyel – mikor a Faragóék nyertek – egy vendéglőben ültünk két egymás melletti asztalnál, ahol szinte egyszerre néztünk egymásra, megismertük egymást, nagy ölekezés volt, aztán pedig itthon többször és sokszor. Nagy kár, hogy elment: egy nagy hőse a magyar forradalomnak. De hát megjelentek cikkek róla, hogy milyen ember volt... Kő András írt róla egy csúnya cikket, amit csodálok, úgy tudtam, nemzeti gondolkodású ember. Gergellyel nekem mindig jó kapcsolatom volt, biztos, hogy voltak apró problémáink, de hát ki hibátlan!? Egy biztos, ha a temetése napján írnak egy ilyen tartalmú cikket, az felháborító!

Amerikában első nap, mikor bementem Ney York-Manhattan, ahol a felhőkarcolók vannak, néztem föl az égre, mást sem láttam mint épületeket, kicsi eget, szóval megkérdeztem magamtól, hogy mit keresek én itt, és onnantól csak az mozgott bennem, hogy innen el, vissza Európába. Én jöttem előbb vissza Európába, aztán a nejem a kicsivel, én azt hiszem 29 évesen nagyon rosszul mértem

fel, hogy én tudok kint érvényesülni. Tudtam volna, mert segítettek volna meg nem is vagyok hülye gyerek, de én egy lokálpatrióta vagyok. Bármilyen rossz is itthon, itthon érzem jól magamat. Még mindig inkább rossz közegben itthon, mint szabadabb közegben külföldön. Az USA-ban első naptól fogva dolgoztam, hogy az útiköltségünk meglegyen, még farmon is dolgoztam akár napi 18 órát, tehát jól kerestem. Összejött a pénz, akkor hazajöttem, majd miután én megeremtettem a lehetőséget, jött utánam a család.

Mikor már Bécsben voltunk, több lehetőségem volt, mehettem volna Szicíliaba nagyon jó szerződéssel, Nápolyba szintén, de mindig hívtak a hazaiak – bár a feleségem nem akart hazajönni, aztán csak kihajtottam. Mikor először mentem a követségre, azt mondták, a gyerek és a nejem jöhet, én nem. Másodszorra azt mondták, jöhetek, de bíróság elé kell állnom, akkor már le is mondtam az egészről, és akkor jött a harmadik, hogy amnesztiával hazamehetek. Akkor hazaindultunk autóval, feleségem nem akart jönni, Nickelsdorf és Hegyeshalom között volt a senkiföldje akkor, most nem tudom hogy van – és itt mentem kocsival, ahol még

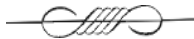
megállhattam, még visszacsinálhattam volna. Megálltam, kezdtem visszafordulni, mikor a feleségem kérde, mit csinálsz – mondom nem megyek haza, mert összekakáltam magamat, és erre mondta hogy ha már idáig elhoztam, akkor menjünk haza. Hazajöttünk, s bár nem bántak kesztyűs kézzel velem, de nem bántottak fizikailag. Sok kihallgatáson voltam, gyötörtek, bár nem úgy, mint sok gyerekkel, hogy megvárták, amíg 18 éves nem lett 58-ban, és akkor ítélték halálra. 100 oldal volt a jegyzőkönyv, amit alá kellett mindig írnom, s ha eltelt három vagy négy hónap, akkor újra kezdték előlről, hát voltak dolgok, amiben hazudtam, az tény, hazudni kellett! Azt mondták, mondjam el részletesen, hogy ellentmondásba kerüljön a vallomásom, mondtam, én nem tudom, részletesen már nem emlékszem. Csinálhattak volna velem amit akarnak, talán a nevem miatt nem csinálták meg. Azt nem tudták rám bizonyítani, hogy fegyverrel harcoltam, a többit pedig elnézték.

JUHÁSZ PINTÉR PÁL – MÉSZÁROS CSABA

...Mindenki el volt készülve a halálra”

”

Beszélgetés Pongrátz Gergellyel

Pongrátz Gergely az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt a Corvin közben harcolt, 1956. november 1-én vagy 2-én átveszi ezen fontos ellenállási gócpont és egyben az egyik legerősebb felkelőcsapat főparancsnokságát. A szovjet túlerő eltiporta a hősi ellenállást, a szabadságharc bukása után 1991-ig emigrációban élt. Halála előtt Juhász Pintér Pál és Mészáros Csaba beszélgetett vele, 2005. április 7-én.

– A kilenc Pongrátz testvér közül hat fű vett részt a forradalomban. Ezzel olyan, a magyar szabadságért küzdő történelmi családok közé emelték a nevüket, mint a Hunyadiak vagy a

Rákócziak. Honnan indultak a Pongrátzok?

– Tulajdonképpen a család Szamosújvárról, Erdélyből származik, édesapám az első világháborút mint főhadnagy harcolta